

Слободянюк О.Р., Глушкова Н.М.

**ВНЕСОК І.МОГИЛЬНИЦЬКОГО У РОЗВИТОК НАЦІЄТВОРЧИХ
ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

Слободянюк Олена Ростиславівна, ст. викладач кафедри українознавства та соціальних наук, e-mail : elenaslobodanuk55@gmail.com

Одеський державний екологічний університет,
вул. Львівська, 13, м. Одеса, 65016, Україна

Глушкова Наталя Михайлівна, ст. викладач кафедри українознавства та соціальних наук, e-mail: naneta.od26@gmail.com

Одеський державний екологічний університет,
вул. Львівська 13, м. Одеса, 65016, Україна

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене вивченню ролі та місця української греко-католицької церкви на поч. ХІХ ст. у поширюванні і розвитку націоналістичних ідеї в Україні, на прикладі діяльності українського просвітителя І. Могильницького. Національна ідея швидко поширювалась у Галичині у кін. ХVІІІ - поч. ХІХ ст. через присутність етнічних та соціальних конфліктів. В Західній Україні того часу національну інтелігенцію репрезентувало переважно греко-католицьке духовенство. Іван Могильницький (1777 - 1831) - український освітній і церковний діяч, вчений-філолог, крилошанин перемишльської капітули з 1817 р., опікун шкіл Перемишльської єпархії, один з провісників національного відродження в Галичині. Підготував і видав низку підручників українською мовою для народних шкіл: "Буквар словена-руського язика " (вид.1816, 1817, 1819, 1826, 1827 рр.), "Катехізис малий" (1817 р.). Створив першу в Галичині граматику української мови - підручник "ГраMATика язика словена-руського" (1823 р.). Передмова до неї становила важливу наукову працю "Відомість о руському язичі" (1829), яка містила змістовний нарис

історії України, визначала українську мову як одну із самостійних східнослов'янських мов, була перекладена на польську і російську мови. І. Могильницький зробив видатний вклад у національне відродження та розвиток культурної спадщини свого рідного народу.

Ключові слова: Іван Могильницьки; українська греко-католицька церква; націоналістичні ідеї; Галичина; Перемишль; культурна спадщина.

Слободянюк Е.Р., Глушкова Н.М.

**ВКЛАД И.МОГИЛЬНИЦКОГО В РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНО-КРЕЩЕНСКИХ
ПРОЦЕССОВ НА УКРАИНЕ**

Слободянюк Елена Ростиславовна, ст. преподаватель кафедры украинологии и социальных наук, e-mail : elenaslobodanuk55@gmail.com

Одесский государственный экологический университет,
ул. Львовская 13, г. Одесса, 65016, Украина

Глушкова Наталья Михайловна, ст. преподаватель кафедры украинологии и социальных наук, e-mail: naneta.od26@gmail.com

Одесский государственный экологический университет,
ул. Львовская 13, г.Одесса, 65016, Украина

АННОТАЦИЯ

Исследование посвящено изучению роли и места украинской греко-католической церкви нач. XIX в. в распространении и развитии националистических идеи в Украине, на примере деятельности украинского просветителя И.Могильницкого. Националистическая идея быстро распространилась в Галичине к. XVIII - н. XIX в. из-за наличия этнических и социальных конфликтов. В Западной Украине этого периода национальную интеллигенцию представляло преимущественно греко-католическое духовенство. Каждый священник также осознавал себя гражданином государства, имеющего полное право и обязанность активно участвовать в

общественных делах. Иван Могильницкий (1777 - 1831) - украинский церковный деятель, ученый-филолог, крилошанин перемышльской капитулы с 1817 г., опекун школ Перемышльской епархии, один из предвестников национального возрождения в Галичине. Подготовил и издал ряд учебников на украинском языке для народных школ: "Букварь словена-русского языка" (вид.1816, 1817, 1819, 1826, 1827), "Катехизис малый" (1817 г.). Создал первую в Галичине грамматику украинского языка - учебник "Грамматика языка словена-русского" (1823). Предисловием к учебнику была серьезная научная статья "Ведомость о русском языке" (1829), которая содержала глубокий анализ развития истории Украины того времени, определяла украинский язык как один из самостоятельных восточнославянских языков. Учебник "Грамматика языка словена-русского" был переведен на польский и русский языки. Просветительская деятельность И. Могильницкого высоко оценена украинскими историками и деятелями культуры.

Ключевые слова: Иван Могильницкий; украинская греко-католическая церковь; националистические идеи; Галичина; Перемышль; культурное наследие.

Slobodyank O.R, Glushkova N.M.

**CONTRIBUTION OF I. MOHILNYTSKY TO THE DEVELOPMENT OF
NATION-BUILDING PROCESSES IN UKRAINE**

Slobodyank Olena Rostislavivna, Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Studies and Social Sciences, e-mail : elenaslobodanuk55@gmail.com

Odessa State Ecological University,

L'vivs'ka str. 13, Odessa, 65016, Ukraine

Glushkova Nataliy Mykhaylivna, Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Studies and Social Sciences, e-mail: naneta.od26@gmail.com

Odessa State Ecological University,
L'vivs'ka str. 13, Odessa, 65016, Ukraine

ABSTRACT

The research is devoted to the study of the role and place of the ukrainian greek-catholic church in the early XIX century in the dissemination and development of nationalist ideas in Ukraine, on the example of I.Mohilnytsky's work. The national idea spread rapidly in Galicia in the late XVIII – beg. XIX century due to the presence of ethnic and social conflicts. In Western Ukraine XVIII century - beg. XIX century the national intelligentsia was represented by the greek-catholic clergy. Each priest also recognized himself as a citizen of the state, who has the full right and duty to take an active part in public affairs. The most prominent among the Peremyshle group was the canon Ivan Mohilnytsky, a ukrainian educational and church figure, a philological scientist, a wingmaster of the Peremyshsk Capitol from 1817, a guardian of the schools of the Peremyshle eparchy, one of the forerunners of the national renaissance in Galicia. He prepared and published a number of textbooks in Ukrainian for folk schools: "The Primer of the slovene-russian tongue" (type 1816, 1817, 1819, 1826, 1827), "Small Catechism" (1817). He created the first grammar of the Ukrainian language in Galicia - a textbook "Grammar of the language of the slovene-russian" (1823). The preface to it was an important scientific work, "The Tale of the ruthenian language" (1829), which contained a content essay on the history of Ukraine, defined the ukrainian language as one of the independent east slavic languages, and was translated into polish and russian.

Keywords: *Ivan Mohilnytsky; ukrainian greek-catholic church; nationalist ideas; Galicia, Peremyshle; cultural heritage.*

Історія української греко-католицької церкви відображає історію українського народу. Церква, яка не мала підтримки уряду, відстоювала ідеали державотворення, перебувала там, де були українці, здійснюючи духовну опіку в найрізноманітніших умовах. Церкві судилося в історії України визначити

євроінтеграційний вектор розвитку націєтворчих традицій укладенням Берестейської унії; греко-католицькі священики наповнили сибірські концтабори, коли там віддавали своє життя за Україну; саме греко-католицькі священики ступили на незвідані землі Америки і Австралії, коли внаслідок трудової міграції українці перетнули океани. І сьогодні греко-католики прийняли участь у Майдані і стали пастирями на східноукраїнських фронтах.

Діяльність І.Могильницького не знайшла належного висвітлення в історичній літературі. Лише в сучасній історіографії з'явилися деякі публікації про нього як українського освітнього і церковного діяча, вченого-філолога, крилошанина перемишльської капітули з 1817 р., опікуна шкіл Перемишльської єпархії, одного з провісників національного відродження в Галичині. Мета статті: розкрити діяльність Івана Могильницького, одного з яскравих представників Української греко-католицької церкви початку ХІХ ст., який поширював розвиток націоналістичних ідей в Україні.

І. Могильницький намагався внести свою частку в розвиток культурної спадщини свого рідного народу. На думку Стеблій Ф.С.: І Могильницький залишиться тихим, смиренным, послухним для добра та народу, і, водночас, великим просвітителем та зразковим пастирем [1,с.65-67]. Химка І-П. вважав що саме на таких, як Іван Могильницький, і формується патріотичний дух майбутніх світочів нашої Держави [2,с.78-84].

Національна ідея швидко поширювалась у Галичині у кінці ХVІІІ - поч. ХІХ ст. через присутність етнічних та соціальних конфліктів. В Західній Україні кін. ХVІІІ ст. - поч. ХІХ ст. національну інтелігенцію репрезентувало переважно греко-католицьке духовенство. На чолі українського національно-релігійного руху стало духовенство, яке вбачало у цьому русі інструмент для реалізації своїх цілей. Греко-католицький клір намагався зміцнити авторитет Церкви, тим самим сприяючи поширенню національно-релігійного руху в Галичині. Кожен священик також усвідомлював себе громадянином держави, який має повне право та обов'язок брати активну участь у суспільних справах.

Українське греко-католицьке духовенство здобувало освіту у створеній імператрицею Марією Терезією в 1774 році у Відні греко-католицькій семінарії – *Барбареумі*, що давала західноукраїнським студентам не лише систематичну богословську освіту, а й можливість животворних контактів із західною культурою. У 1783 році у Львові була заснована ще більша семінарія. Імператор Йосиф II пішов далі своєї матері: у 1784 році, прагнучи мати більше освічених чиновників і священників, він *заснував у Львові університет*, на чотирьох факультетах якого вчилися переважно поляки, але були й українці. Оскільки викладання велося українцям німецькою або латинською мовами, то для останніх було організовано окремий факультет, що називався “*Студіум рутенум*”. Викладання тут велося штучним язичим, що поєднувало церковнослов’янську мову з місцевою українською говіркою. У 1809 році україномовний факультет було ліквідовано [3, с.98-105].

Водночас із підкресленням недоліків української мови вища освіта також народжувала її оборонців. Навчаючись у Львові чи Відні, українці часто спілкувалися з польськими й особливо чеським інтелігентами, які у справах національної свідомості й культурного розвитку йшли далеко попереду інших слов’ян Австрійської імперії. Їх вплив сприяв зростанню національної свідомості українців.

Свідченням переважання священників серед інтелігенції є те, що із 43 українських книжок, виданих між 1837 і 1850 роками, 40 написали священники. Першими рідною мовою зацікавилися у Перемишлі, найзахіднішому на українських землях місті, що протягом десятиліть відіграло у розвитку національної свідомості українців роль, аналогічну тій, яку примірна в той самий час відігравав для українців Харків, розташований на східніших землях України.

Найвидатнішим серед перемишльської групи був канонік Іван Могильницький, високопоставлений церковний ієрарх, котрий відав справами початкової освіти в греко-католицькій єпархії. Іван Могильницький (1777 - 1831) - український освітній і церковний діяч, вчений-філолог, крилошанин

перемишльської капітули з 1817 р., опікун шкіл Перемишльської єпархії, один з провісників національного відродження в Галичині. Студіював теологію у Львові. Навчався на богословському факультеті Віденського університету. Висвячений на священника в 1800 р. Був парафіяльним священником у с.Дроздовичі (від 1800 до 1815 р.) і деканом у містечку Нижанковичі (нині Старосамбірський р-н, Львівська обл.). У Дроздовичах 1806 р. за клопотанням Могильницького організовано першу в тій окрузі народну школу. З 1816 р. - ректор новозаснованого дяко-вчительського інституту в м. Перемишлі. У тому же році за підтримки свого зверхника – митрополита Михайла Левицького – Могильницький організував так зване «Товариство галицьких греко-католицьких священників для поширення письмом просвіти і культури серед вірних», що ставило за мету готувати й поширювати серед селян нескладні релігійні тексти українською мовою, що було на той час нечуваним, видання українських загальноосвітніх та релігійних книжок (організація проіснувала до середини 1817 р.; припинила існування під тиском католицького духовництва). Іван Могильницький уклав "Статут" товариства - "важливий документ для історії нашого національного розвитку" І. Франко [4, с. 62-73].

З 1817 р. – І. Могильницький інспектор шкіл перемишльської єпархії. Входив до гуртка українського духовництва на чолі з М. Левицьким та І. Снігурським. Підготував і видав низку підручників українською мовою для народних шкіл: "Буквар словена-руського язика " (вид.1816, 1817, 1819, 1826, 1827 рр.), "Катехізіс малий" (1817 р.). Створив першу в Галичині граматику української мови - підручник "ГраMATика язика словена-руського" (1823 р.). Передмова до неї становила важливу наукову працю "Відомість о руському язичі" (1829), яка містила змістовний нарис історії України, визначала українську мову як одну із самостійних східнослов'янських мов, була перекладена на польську і російську мови. Проте намагаючись "вдосконалити" місцевий діалект, Могильницький наполягав на тому, щоб вживати його з численними церковнослов'янськими домішками. Отриманий внаслідок цього штучний мовник мало сприяв спростуванню тверджень про непридатність

української мови для літературного вжитку. І. Франко вважав, що цією статтею І. Могильницький "відбив нову атаку намісництва проти вживання української мови" [5, с.152-167]. Під час інспекторської діяльності домагався поширення мережі українських народних шкіл.

Над граматику української мови працював також професор Львівського університету Іван Лаврівський. Він уклав 6-томний українсько-польсько-німецький словник, на якому позначився вплив народної мови. Зокрема на колі шкільництва поклав він дуже великі заслуги, довівши до того, що на 697 парафій в перемишльській єпархії було в 1832 р. 385 парафіяльних шкіл 24 тривіальні й головна школа в Лаврові.

Могильницький розвідував українську мову. Згадана «Відомість» це перша на галицькій ґрунті наукова розвідка в ХІХ віці про українську мову, її минуле й відношення до інших слов'янських мов. Українську мову вважав Могильницький рівною слов'янською сестрою, як мова чеська, польська, московська. Може бо якийсь народ утратити свою політичну самостійність, але народності й мови він не тратить. Зникла держава Володимира Великого, але українська мова заховалася досі. Сьогодні вона зберігається під сільською стріхою, але колись вона була урядовою мовою Великого Князівства Литовського й Польщі. Доля української мови під польським пануванням зв'язалася нерозлучно з долею українського народу, хоч польська мова багато зо свого багатства завдячує українській мові, а так само й московська [6,с.47].

Розвідка Могильницького доказує, як старанно він слідив за дослідями української історії, зокрема церковної, української мови в минулому й сучасності. До таких наукових творів у чужих мовах, котрі говорили про українське минуле, про українську церкву чи українське право, любив Могильницький давати свої критичні замітки. З листування між львівським митрополитом Михайлом Левицьким і перемишльським єпископом Іваном Снігурським видно, що Могильницький доставляв Левицькому матеріали для його листів до урядів. Левицький пересилав І.Могильницькому призначений матеріал до читання. Ствердження такої може й взаємної помочи пояснює

спільну думку в меморіалах для урядів і відомостей І.Могильницького про українську мову [4, с.105-108].Епідемія холери в 1831 р. перервала невсипущу діяльність Івана Могильницького.

Заслуги І. Могильницького високо оцінювались. Так, у 1818 р. за просвітницьку та духовну діяльність австрійський уряд надав йому права шляхетства. Його видатний вклад у національне відродження визнавали М. Андрусяк, І. Франко, М. Грушевський та багато інших відомих українських громадських та наукових діячів.

Література та джерела

1.Стеблій. Ф.С. Початки українського національного руху в Галичині. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність./Ф.С. Стеблій. //Збірник наукових праць Львівського інституту українознавства ім. Крип'якевича І.П. -1995. - ч. 2. - С. 59–71.

2. Химка І-П. Греко-католицька церква і національне відродження у Галичині 1772-1918./ І-П. Химка .- Львів: Ковчег, 1993.- 107с.

3.Вульпіус Р.С. Релігія та нація : унійна церква, православ'я та «державна – протектор Росія» Україна. Процеси націєтворення / Р.С. Вульпіус. - Київ: К.І.С. 2011.- с.97-110.

4. Медвідь І.В. Характер та еволюція релігійних поглядів І. Франка: на прикладі ставлення до греко-католицької церкви: дис.....канд.істор.наук: 07.00.01/І. В. Медвідь. - Львів , 2017 .- 192 с.

5. Лизанівський І.М. І. Франко в роках 1911-1912. Спогади про І.Франка // І.М. Лизанівський . - Вид. 2-ге; - Львів: Каменяр , 2011.- 245 с.

6.Захаревич І.В. Роль греко-католицького духовенства у національно-релігійному русі в Галичині в середині ХІХ ст./ І.В. Захаревич. //«Болісні травми минулого: історична правда та імперативи сумління»: матеріали ХVІ Міжнародної наукової конференції (Львів, 12-13 квітня 2015 р.) /Упоряд.: Я. Кіт.- Львів: Український католицький університет,2015. – С.40-51

7.Лукич В. І. Франко. Спогади про І. Франка /В. Лукич. - Вид. 2-ге; - Львів: Каменяр, 2011.- 168 с.

8.Грушевський М.С. Ілюстрована історія України з додатками і доповненнями. / М.С. Грушевський.-- Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. - 736 с.

9. Касьянов Г.В. Українська інтелігенція на рубежі XIX-XX століть. Соціально-політичний портрет./ Г.В.Касьянов.- Київ: Либідь, 1993.- 176 с.

10. Левандовська Л.М. Українські культурно-освітні товариства Перемишля як чинник громадсько-політичного життя Галичини (1867 -1839 рр.): дис.....канд.істор.наук: 07.00.01/ Л .М .Левандовська. – Кам'янець-Подільський , 2015 .- 243 с.

11. Циб М. Отець Іван Могильницький – провісник національного відродження Галичини. [Електронний ресурс] //Дрогобицька Духовна семінарія. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.sde.org.ua/home/news/678-mizanec.html>. – Дата звернення:14.01.2018.

12.Могильницький Іван [Електронний ресурс] //Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Могильницький_Іван. - Дата звернення 2.02.2019.

13. Білий Б.М. Могильницький Іван. [Електронний ресурс] //Енциклопедія історії..України..Т.7 – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Могильницький>.- Дата звернення: 18.01.2019.

REFERENCES

1.Stebliy. F.S. (1995) Pochatki ukrayinskogo natsionalnogo ruhu v Galichini. Ukrayina: kulturna spadschina, natsionalna svidomist, derzhavnist. Zbirnik naukovih prats Lvivskogo Institutu ukrayinoznavstva im. I.P Krip'yakevichaю. - *Beginning of Ukrainian national motion is in Galychyna. Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statesystem. Collection works (Lviv institute of Ukrainian I.P Krip'yakevicha)*. In 3 parts. Part 2. p.59-71. (In Ukrainian).

2. Himka I-P. (1993) Greko-katolitska tserkva I natsionalne vidrozhennya u Galichini 1772-1918. – *Greco-catholic church and national revival in Galychina 1772-1918*. Lviv: Kovcheg. (In Ukrainian).

3. Vulpius R.S. (2011) Religiya ta natsiya : uniyna tserkva, pravoslav'ya ta «derzhava – protektor Rosiya» Ukrayina. Protsesi natsietvorenniya. – *Religion and nation: are greco-catholic church, Orthodoxy and "state is a protector Russia" Ukraine. Processes of nationalities*. Kyiv: K.I.C. (In Ukrainian).

4. Medvid I.V. (2017) Charakter ta evolyutsiya religiynih poglyadiv I. Franka: na prikladi stavlennya do greko-katolitskoyi tserkvi. – *Character and evolution of religious looks of I. Franco: on the example of attitude toward a greco-catholic church*. Candidate's thesis. Lviv. (In Ukrainian).

5. Lizanivskiy I.M. (2011) I. Franko v rokah 1911-1912. Spogadi pro I. Franka. Vyd. 2-ge - *I. Franco in years 1911-1912. Remembrances are about I. Franco*. Lviv: Kamenyar. (In Ukrainian).

6. Zaharevich I.V. (2015) Rol greko-katolitskogo duhovenstva u natsionalno-religiynomu rusi v Galichini v seredini XIX st. – *Role of greco-catholic clergy in nationally-religious road in Galychina in a middle XIX of century*. «Bolisni travmy` my`nulogo: istory`chna pravda ta imperaty`vy` sumlinnya»: materialy XVI Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi (L`viv, 12-13 kvitnya 2015 r.). "Sickly traumas of the past: historical true and imperatives of conscience" : materials of XVI of the International scientific conference. Held 12-13 April in 2015 at Ukrainian Catholic University. Lviv. p. 40-51. (In Ukrainian).

7. Lukich V. (2011) I. Franko. Spogadi pro I. Franka. Vyd. 2-ge. – *I. Franco. Remembrances are about I. Franco*. Lviv: Kamenyar. (In Ukrainian).

8. Grushevskiy M. (2008) Ilyustrovana istoriya Ukraini z dodatkami i dopovnenniyami. - *Illustrated history of Ukraine with annexes and additions*. Donetsk: TOV VKF «VAO». (In Ukrainian).

9. Kasyanov G.V. (1993) Ukrayinska inteligenciya na rubezhi XIX-XX stolit. Socialno-politichnij portret. - *Ukrainian intelligentsia at the turn of the 19th and 20th centuries. Socio-political portrait*. Kyiv: Libid. (In Ukrainian).

10. Levandovska L.M.(2015)Ukrayinski kulturno-osvitni tovaristva Peremishlya yak chinnik gromadsko-politichnogo zhittya Galichini (1867-1839rr.)- *Ukrainian cultural and educational societies Peremyshe as a factor in the public-political life of Galicia (1867 -1839)*. Candidate`s thesis. Kamenec-Podilskij. (In Ukrainian).

11. Cib.M. (2019) Otec Ivan Mogilnickij – provisnik nacionalnogo vidrozhennya Galichini. - *Father Ivan Mohilnytsky is a harbinger of the national renaissance of Galicia*.(Onlain). Available from: <http://www.sde.org.ua/home/news/678-mizanec.html>. [Accessed:14/01/2019].

12.Wikipedia(2019)Mogilnickij.Ivan.- *Mohilytsky Ivan* [Onlain]. Available from:<https://uk.wikipedia.org/wiki/.Mohylnitsky.Ivan>.[Accessed:02/02/2019].(In England).

13. Bilij B. (2019) Mogilnickij Ivan.- *Mohilnytsky Ivan* [Onlain]. Available from: <http://www.history.org.ua/?termin=Mohylnytskyj>. [Accessed:18/01/2019].